

Kláštery včera a dnes

Anotace

Žáci porovnávají podobu a život klášterů v minulosti a dnes. Prostřednictvím *Monasteria* i exkurzí v historickém prostředí zkoumají nejen stavebně-historický vývoj objektů, ale také proměny duchovního života. Pracují badatelským způsobem, pořizují si studijní poznámky, diskutují své závěry mezi sebou, s odborníky i s osobami zasvěceného života. Výsledky svého poznání, popř. názorového vývoje žáci reflektují formou tématické slohové práce.

Klíčové pojmy: Fortna (péče o chudé), kostel (liturgie), mnišský chór (denní rozvrh), kapitulní síň (trestání), křížová chodba (četba), rajský dvůr (stříhání), hovorna (ticho), fraterie (mnišská práce), kalefaktorium (askeze), kuchyně (jídlo), refektář (stravování), západní křídlo (konviři), knihovna (vzdělávání), dormitář (hábity), záchody (vodní systém I), prelatura (hodnostáři), noviciát (mnišské sliby), nemocnice (nemocní), dům pro hosty (zakladatelé), hřbitov (pohřby), hospodářská stavení (hospodářství), pivovar (klášterní produkty), mlýn + sádka (vodní systém II)

Cílová skupina: žáci 2. a 3. ročníku čtyřletých gymnázií, odpovídajících ročníků víceletých gymnázií a jiných středních škol

Minimální časová dotace: 45 min (škola) + 2,5 nebo 4 hodiny (exkurze) + 90 min (škola)

Rozvoj klíčových kompetencí: k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

Vazba na vzdělávací obsah vybraných oborů a průřezová témata (RVP GV)

VZDĚLÁVACÍ OBOR	OČEKÁVANÉ VÝSTUPY Žáci ...	UČIVO
Český jazyk a literatura	<ul style="list-style-type: none">– efektivně a samostatně využívají různých informačních zdrojů, vedou si studijní poznámky– při tvorbě textu mluveného i psaného využívají základní principy rétoriky– ve svém projevu uplatňují znalosti tvarosloví a slovotvorných a syntaktických principů českého jazyka– v písemném i mluveném projevu volí vhodné výrazové prostředky podle jejich funkce– v písemném projevu dodržují zásady pravopisu, účinně využívají možností grafického členění textu	<ul style="list-style-type: none">– rétorika– základní vlastnosti textu, principy jeho výstavby– funkční styly a jejich realizace v textech
Dějepis	<ul style="list-style-type: none">– objasní proces christianizace– porovnají projevy vlivu náboženství a církve ve středověké a v dnešní společnosti	<ul style="list-style-type: none">– křesťanství jako kulturní a společenský fenomén minulosti i současnosti– vzdělanost a umění středověké společnosti
ZSV	<ul style="list-style-type: none">– rozlišují významné náboženské systémy– objasní dějinnou proměnlivost základních etických pojmů a norem	<ul style="list-style-type: none">– víra, etika a náboženství v lidském životě

Monasterium aneb Nebojte se klášterů!

Informatika a ICT	– využívají dostupné služby informačních sítí k vyhledávání informací, ke komunikaci, k vlastnímu vzdělávání a týmové spolupráci	– internet – informace
Umění a kultura: výtvarný obor	– objasní roli autora, příjemce a interpreta při utváření obsahu a komunikačního účinku vizuálně obrazného vyjádření – na příkladech uvede vliv společenských kontextů a jejich proměn na interpretaci obsahu vizuálně obrazného vyjádření a jeho účinku v procesu komunikace – na příkladech uvádí příčiny vzniku a proměn uměleckých směrů a objasní širší společenské a filozofické okolnosti vzniku uměleckých děl	– vizuálně obrazné znakové systémy z hlediska poznání a komunikace – světonázorové, náboženské, filozofické a vědeckotechnické zázemí historických slohů evropského kulturního okruhu

PRŮŘEZOVÉ TÉMA	TÉMATICKÉ OKRUHY
Osobnostní a sociální výchova	– sociální komunikace – morálka všedního dne – spolupráce a soutěž

Plán výuky

1. hodina

ČAS	ČINNOST	POMŮCKY
	Motivace	
10'	Co je na fotografiích? – žáci na základě dílčích fotografií z <i>Monasteria</i> vyvozují ústřední pojem (klášter), případně se snaží přesněji určit, kterou část klášterního areálu fotografie zobrazují <i>Zobrazená místa:</i> fortna, kostel, křížová chodba, kapitulní síň, rajský dvůr, refektář, dormitář, mnišský chór	Sada fotografií (prezentace ke stažení) z <i>Monasteria</i>
5'	Ideální klášter? – úvodní výklad seznámí žáky se základní tezí: mnišský život vycházel z ideálních představ o životě zasvěceném Bohu, z těchto představ se rodil nejen řád každodenních činností, ale také podoba klášterů (viz tzv. Sankt Gallenský plán). Do jaké míry se dařilo v průběhu staletí ideální představy naplňovat nebo realizovat? A naopak, do jaké míry odrážel život mnichů a stavební vývoj klášterů reálnou společenskou a hospodářskou situaci té které doby? Do jaké míry podléhaly kláštery a jejich obyvatelé například proměnám životního stylu?	Tzv. Sankt Gallenský plán (ke stažení) z <i>Monasteria</i>
	Uvědomování si významu	
30'	Práce expertních dvojic/skupin – žáci pracují ve dvojici/trójici, úkoly směřují od společné práce řízené učitelem k samostudiu, zadání je shrnuto formou oboustranného pracovního listu, který obsahuje i pokyny k exkurzi a	pracovní list (ke stažení)

	<p>přípravě rozhovoru s řeholníky (viz níže)</p> <p><u>Rozdělení do skupin</u> – pracovní listy jsou koncipovány tak, aby umožnily rozdělení žáků do expertních skupin a postupný záznam výsledků poznání. Do plánu učitel předem označí ty části kláštera, které bude posléze konkrétní skupina dále zkoumat</p> <p>1) Naše představa kláštera I (1. strana PL) – žáci přiřazují fotografie z úvodní prezentace k místům na plánu, snaží se místa správně pojmenovat; svá řešení ověřují společně s učitelem s pomocí <i>Monasteria</i>, seznámí se tak zároveň se strukturou aplikace a základy práce v ní;</p> <p>Pozn. žáci mohou také porovnávat tzv. Sankt Gallenský plán a plánek z <i>Monasteria</i>, těžiště práce by však mělo ležet v následující samostatné práci skupin</p> <p>2) Naše představa kláštera II (2. strana PL) – žáci vyhledávají s pomocí <i>Monasteria</i> podrobnější informace k vybrané části kláštera, řídí se otázkami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poznamenejte si název označených prostor a jejich stručnou charakteristiku. • Jaký byl jejich symbolický význam? • Popište typické činnosti obyvatel s prostorem spojené. • Prohlédněte si srovnávací fotografie. V čem se shodují s popsáním stavem? A v čem se od něj naopak liší? Uveďte, co považujete pro dané místo za typické <p>Pozn. Informace zjištěné v <i>Monasteriu</i> by si měli žáci poznamenat a dále doplnit v rámci exkurze. Výsledky budou prezentovat v závěrečné hodině.</p>	<p>interaktivní tabule/ možnost projekce + připojení na internet: <i>Monasterium</i>, http://monasterium.historickedictvi.com</p> <p>práce v počítačové pracovně/ nebo s vytištěnými materiály</p>
DÚ	<p>Samostudium – žáci dohledají, např. na oficiálních webových stránkách, informace o dnešním životě členů řádu, jehož klášter v průběhu exkurze navštíví, resp. s nimiž se budou mít možnost setkat, připraví si poznámky, popř. otázky pro dnešní obyvatele kláštera</p> <p>Pozn. I v případě, že s žáky neplánujete navštívit „živý“ klášter, je možné požádat některou z osob zasvěceného života o doprovod. Žáci tak mohou své otázky ohledně duchovního života směřovat na kompetentní osobu.</p>	připojení na internet

Exkurze

ČAS	ČINNOST	POMŮCKY
Motivace		
15'	<p>Orientace – žáci procházejí v expertních skupinách samostatně areál objektu (např. jen exteriér) a porovnávají plán v PL, své poznámky a realitu daného objektu, hledají shody a rozdíly, formulují otázky</p>	PL, studijní poznámky a psací potřeby

Uvědomování si významu		
60'	<p>Komentovaná prohlídka kláštera – žáci společně s učitelem a průvodcem procházejí vybraný klášter, zapisují si poznámky o stavebním a historickém vývoji areálu, kladou otázky</p> <p>Pozn. Je vhodné se s průvodcem předem domluvit, co je cílem exkurze a jaké otázky žáci pravděpodobně vnesou. Ideální je, pokud první prohlídka probíhá spíše v bývalém klášteře, kde se žáci dostanou i do obvykle nepřístupných prostor.</p> <p>Doporučené objekty: viz přehled na konci textu</p>	psací potřeby
Přestávka		
Reflexe		
30'	<p>Naše představa kláštera III - vrstevnická diskuse v expertních skupinách – žáci shrnují základní shody a rozdíly mezi dosavadními představami, které si o podobě kláštera vytvořili na základě textů a fotografií, a dnešním stavem navštívené budovy, poté formulují otázky pro řeholníky.</p> <p>Pozn. záleží na uvážení učitele, zda nechá žáky pracovat samostatně v rámci skupin (pouze s oporou PL, 2. strana) nebo bude proces diskuse moderovat. Může také žáky vyzvat, aby se na základě zjištěného pokusili, alespoň pracovní, formulovat odpovědi na úvodní otázky: Do jaké míry se dařilo v průběhu staletí představy o ideální podobě kláštera v daném místě realizovat? Do jaké míry odrážel stavební vývoj kláštera reálnou společenskou a hospodářskou situaci té které doby? Do jaké míry podléhal klášter slohovým změnám?</p>	PL, studijní poznámky a psací potřeby
Uvědomování si významu		
45'	<p>Rozhovor s řeholníky – žáci mají možnost klást otázky lidem, pro které je život v klášteře aktuální skutečností, nikoli středověkým fenoménem.</p> <p>Pozn. Je vhodné, aby byla debata vedena taktně, ale zároveň velmi otevřeně. Doporučujeme proto oslovit bratry nebo sestry zvyklé pracovat s mládeží nebo ve farnostech. Umí o své spiritualitě obvykle srozumitelně mluvit a dovedou laikům vysvětlit i složitější duchovní otázky.</p>	psací potřeby

Varianta (4 hodiny)

Návštěvu dvou klášterů lze jedině doporučit, protože žáci budou mít možnost hlubšího srovnání. Lépe se tak naruší i stereotypy s kláštery mnohdy spojované. První exkurzi doporučujeme zorganizovat v bývalém klášteře, kde bude možné se zaměřit na zkoumání

stavebních proměn. Z hlediska výše uvedeného scénáře tedy odpadne rozhovor a celý program (bez přestávky) zabere odhadem 1 hod 45 min. Po přesunu do druhého „živého“ je vhodné zkrátit komentovanou prohlídku (max. 45 min). Program bude i tak trvat cca 2 hod 15 min). Vypravíte-li se do dvou fungujících klášterů, může být zajímavé navštívit a porovnat kláštery mužské a ženské.

2. a 3. hodina

ČAS	ČINNOST	POMŮCKY
Motivace + reflexe		
30'	<p>Naše představa kláštera IV – společná reflexe poznatků nad tzv. Sankt Gallenským plánem; skupiny postupně sdělují svá zjištění a výsledky srovnání svých původních představ a dnešního stavu zkoumaných míst. Žáci používají nově osvojené pojmy a komentují, co se naučili</p> <p>Pozn. Učitel by měl aktivitu moderovat, popř. terminologicky upřesňovat sdělení žáků. Neměl by se uchýlovat k doplňujícímu výkladu. Cílem je přehlednout výsledky společné práce, odpovědět na úvodní otázky, shrnout nové poznatky, které žáci použijí v navazující činnosti.</p>	<p>Tzv. Sankt Gallenský plán (zobrazený např. prostřednictvím <i>Monasteria</i>)</p> <p>studijní poznámky</p>
Přestávka		
Reflexe		
60'	<p>Slohová práce – žáci píší práci na jedno ze zadaných témat, dodržují formální zásady daného slohového útvaru. Jako podklady mohou využívat své studijní poznámky.</p> <p>Návrhy témat:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Kláštery včera a dnes: Ideály a realita (úvaha, líčení) – Má dnes ještě smysl pečovat o dědictví mnišských klášterů? (úvaha) 	studijní poznámky

Pomůcky

Sada fotografií „Co je na fotografiích?“ – powerpointová prezentace (viz Ke stažení)

Tzv. Sankt Gallenský plán (viz Ke stažení)

Pracovní list „Kláštery včera a dnes“ (viz Ke stažení)

Doporučené objekty

Nejlépe jakýkoliv klášter nebo jeho pozůstatky v blízkosti vaší školy.

Následný výběr zahrnuje benediktinské a cisterciácké kláštery, v nichž je stále zachována původní dispozice a tudíž jsou vhodné pro porovnávání.

(kurzívou kláštery dodnes obydlené mnichy)

benediktini: *Praha – Břevnov, Praha – Emauzy, Broumov, Rajhrad, Sázava*

cisterciáci: *Plasy, Osek, Zlatá Koruna, Porta Coeli (Tišnov), Žďár nad Sázavou, Velehrad*
(lapidárium – v roce 2012 z důvodů oprav do odvolání uzavřeno), *Vyšší Brod*

trapisté (bez možnosti prohlídek, návštěvník se dostane do kostela, domu pro hosty, případně klášterního obchůdku): *Nový Dvůr u Dobré Vody (Toužimsko), Klášter Naší Paní nad Vltavou v Poličanech (Sedlčansko)*

Doporučená literatura

Milan M. Buben: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích. II. díl / 2. svazek Mnišské řády. Praha 2004

Dušan Foltýn a kol.: Encyklopedie moravských a slezských klášterů. Praha 2005

Daniela Houšková (ed.): Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku. Praha 1994

Mirjam Hrudníková OP: Řeholní život v českých zemích. Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří 1997

Hugh Lawrence: Dějiny středověkého mnišství. Praha 2001 (zvláště kapitoly Řehole Benediktova, Klášter a svět, Cisterciácký model)

Anastáz Opasek: Dvanáct zastavení. Vzpomínky opata Břevnovského kláštera. Marie Jirásková (ed.). Praha 1997

Regula Benedicti. Řehole Benediktova. Praha 1998

Prokop Siostrzonek / Ondřej Koupil: Besedy o obnově břevnovského kláštera. Praha 2007

Petr Sommer: První dvě století benediktinských klášterů v Čechách. In: Studie mediaevalia Pragensia 2, Praha 1991, s. 75–100

Pavel Vlček / Petr Sommer / Dušan Foltýn: Encyklopedie českých klášterů. Praha 1998